

מכון ירושלים לחקר ישראל

תכנית העבודה לשנת 2016

תוכן העניינים

4	.....	אשכול מחקרי ירושלים
8	.....	מחקרי הערכה
9	.....	מזרח ירושלים ואתגריה
13	.....	המרכז למחקרי קיימות
14	.....	מחקרי מרכז מילקן לחדשנות
16	.....	המרכז לחקר החברה החרדית
18	.....	פרויקטים מותנים
23	.....	פרסומים מתוכננים לשנת 2016
25	.....	כנסים מתוכננים

מוגשת בזאת תוכנית העבודה של המכון לשנת 2016. התוכנית מציגה את פעילות המחקר, את הכנסים המתוכננים ואת הפרסומים הצפויים.

פעילות המחקר מקיפה את כל תחומי העשייה של המכון: מחקרי ירושלים, מחקרי קיימות וסביבה, החברה החרדית ומחקרי חדשנות וצמיחה.

התוכנית מציגה פרויקטים קיימים וכן פרויקטים שיחלו בשנת 2016. לקראת סוף המסמך מוצגים פרויקטים מותנים עליהם מתקיים דיאלוג עם גורם תומך או מזמין.

מספר עבודות מתוכננות יהוו חידוש בעבודת המכון.

השנה לראשונה נוציא לאור את השנתון במהדורה עברית – ערבית. המהדורה בעברית – אנגלית שתצא לאור השנה תהיה המהדורה ה-30 במספר.

לראשונה יצא לאור השנה שנתון החברה החרדית בשיתוף עם המכון לדמוקרטיה.

בנוסף בכוונתנו לפתח השנה פעילות בתחום עבודות ייעוץ בתחומי ההתמחות שלנו. הפרויקט הראשון יהיה תוכנית ייעוץ אסטרטגי למרכז האקדמי לב בירושלים. אנו מקווים כי פעילות זו של המכון תתרחב לייעוץ כולל של תכנון עירוני.

המכון ימשיך לקיים שני פורומים של חוקרים ומעצבי מדיניות, האחד, בתחום ירושלים הגיאופוליטית והאחר בתחום החברה החרדית.

בשל המשקל הרב של סוגיה זו, נמשיך לעסוק במזרח העיר במחקר, בתכנון, באיסוף וניתוח נתונים, בחשיבה על המציאות הקיימת ועל חלופות עתידיות לפיתוח מזרח העיר.

אשכול מחקרי ירושלים

תכנית מרום

ממשלת ישראל החליטה לאמץ את תכנית מרום לפיתוח הכלכלי של ירושלים בשנים 2011-2016. תחומי הפעולה העיקריים של תכנית זו, על פי החלטת הממשלה הם:

- חיזוק מעמדה של ירושלים כעיר תיירות;
- חיזוק מעמדה של ירושלים כמרכז מחקר, פיתוח ותעשייה בתחום הביו טכנולוגיה;
- צעדים משלימים לפיתוח כלכלי.

הממשלה הקציבה כ-290 מיליון ש"ח לטובת התכנית. תקציבים נוספים יוקצו על ידי משרד התיירות ועיריית ירושלים ויעמדו לרשות תחום התיירות.

וועדת היגוי מלווה את הפרויקט. התכנית מבוצעת על ידי הרשות לפיתוח ירושלים (הרל"י).

המכון התבקש ללוות את ביצוע התכנית בייעוץ, במחקר, במעקב ובהערכה והחל בעבודתו בשנת 2012. בשנת 2016 תימשך עבודת הייעוץ, המחקר והערכה.

להלן הפירוט לפי התחומים:

פרק א': פיתוח התיירות

מטרת העבודה: ללוות את הפעילות תכנית מרום בנושא תיירות: לייעץ, לפתח כלים למדידה, לעקוב ולהעריך בעזרתם את הפעולות והתוצאות בתחום ולסייע למובילי התחום לקדם את ענף התיירות בעיר על היבטיו השונים.

דרכי הפעולה: צוות הערכה וייעוץ, של מומחים בתחומי הערכה, תיירות, כלכלה, חברה ותכנון עומד לרשות התכנית. הצוות מלווה את מערך פיתוח ענף התיירות בהרל"י. העבודה מתמקדת בהערכת הפעולות בנושאים שונים, תוך סיוע בבניית אסטרטגיה כללית לפיתוח ענף התיירות בעיר. המכון מעריך באמצעות קריטריונים כמותיים ואיכותניים את מידת ההצלחה של הפעולות והתכניות לפיתוח הענף בעיר. הליווי מתמקד בייעוץ שוטף, במעקב מדידה והערכה ובמחקר מלווה בהתאם לצרכים.

שנת 2016 תהיה השנה החמישית שמצב התיירות בעיר נסקר על פי התבחינים שנקבעו ואלה מצביעים על התמורות בענף התיירות בעיר. התבחינים בוחנים את התיירות בעיר בהתאם לפרמטרים של תעשיית התיירות וכן את הפעולות של הרל"י בקידום השיווק, בזירוז וטיפול בתכניות לבניית בתי מלון בעיר, בהסברה לתייר בעיר ובעולם, כנסים ואירועים בירושלים וכד'. רוב הנתונים מתעדכנים על פי נתוני הלמ"ס ועל פי סקר תיירות נכנסת לישראל שעורך משרד התיירות מדי שנה. הנתונים על הפעולות לקידום התיירות בעיר מתקבלים מהרל"י.

בשנת 2016 נעסוק בחמישה נושאים:

- השפעות אירועים ביטחוניים על תנועות התיירות לירושלים;
- דירות להשכרה לתיירים בירושלים – הניסיון בארצות אחרות והמלצות לעיר;
- שווקי תיירות פוטנציאליים חדשים לירושלים;
- תיירות היחידים – משקלה הכלכלי וצרכיה;
- תיירות הפנים ותרומתה לכלכלת העיר.

צוות המחקר: ישראל קמחי, ליאור רגב, עומר יניב

פרק ב': תעשיות עתירות ידע

מטרת העבודה: ליווי הפעילות לקידום תעשיות הביו-טק וההי-טק בירושלים על בסיס תכניות העבודה והיעדים שהוצבו ע"י ביו-ירושלים במסגרת תכנית מרום.

דרכי הפעולה: ליווי, ייעוץ, מעקב וההערכה של תכניות לקידום אשכולות ביוטכנולוגיים. צוות המכון מלווה את מנהלי התכנית בהרלי"י ביישום התכנית. הצוות מבצע מיפוי של הפעילות הקיימת, מסייע לפיתוח אסטרטגיות לפעילות בתחום ומבצע מעקב והערכה תקופתיים. כמו כן נערכים מחקרים ממוקדים שיהוו תשתית לפעולות לקידום התחום.

הנושאים בהם נתמקד השנה הם:

פיתוח תעשיית הביוטק:

- דוח אינדיקאטורים למעקב אחר התפתחות תעשיית הביוטק בעיר;
- דוח מעקב – תעשיית הביוטק בעיר – הערכה מעצבת של כלי המדיניות המופעלים עבור תעשיית הביוטק;

פיתוח תעשיית ההייטק:

- דוח מעקב וההערכה על התפתחות תעשיית ההייטק בעיר;
- דוח מעקב תעשיית ההייטק בעיר הערכה מעצבת של כלי המדיניות;

צוות המחקר: ימית נפתלי, שלי פריצקר

פרק ג': ליווי, ייעוץ, מעקב, מחקר והערכה של קידום הפעילות האקדמית בעיר –

פרויקט "עיר.אקדמיה"

מטרת העבודה: המטרה של מיזם "עיר.אקדמיה" היא להפוך את מוסדות האקדמיה בירושלים לאבן שואבת של משיכת סטודנטים לעיר. הכלים שנקטו הם העצמת חווית הלימוד בירושלים תוך מינוף השפעתה הכלכלית של הפעילות האקדמית על העיר.

דרכי הפעולה: צוות ליווי, הערכה וייעוץ מלווה את פעילות עיר.אקדמיה. הצוות מייעץ למנהלי התכנית, מבצע מעקב אחרי פעילותה ומעריך את הישגיה.

הנושאים בהם נתמקד השנה הם:

- דוח מעקב והערכה – השכלה גבוהה בירושלים 2016;
- דוח בנושא סקר בוגרי תוכניות תלמידי חו"ל;
- דוח בנושא גורמי ההשפעה העיקריים בבחירת מוסד לימוד אקדמאי;
- סקר בוגרים של מוסדות ההשכלה הגבוהה בירושלים;

פרק ד': הגירה לירושלים וממנה

מחקר הגירה כמותי על הגירה לירושלים וממנה, מגמות בהיקפי ההגירה, מאפייני המהגרים ואזורים ויישובי מוצא ויעד של המהגרים.

צוות המחקר: מיכל קורח, ד"ר מאיה חושן, ישראל קמחי

שנתון סטטיסטי לירושלים

מדי שנה מפרסם המכון שנתון סטטיסטי על העיר במהדורה עברית-אנגלית. השנתון מכיל כ-200 לוחות וגרפים ובהם נתונים עדכניים על: שטח, אקלים, אוכלוסייה, הגירה, רמת חיים, עבודה, תעשייה, שירותים, בינוי, תחבורה, תיירות, חינוך, תרבות וספורט, בריאות, רווחה, תקשורת, סדר ציבורי, דת, תקציב עירוני ועוד.

בשנת 2016 יצא לאור שנתון מספר 30. **השנה יראה אור, לראשונה, השנתון גם במהדורה עברית-ערבית.**

צוות השנתון:

עורכת ראשית: ד"ר מאיה חושן

עורך גרפי: יאיר אסף-שפירא

יועד שחר, אלון קופרארד, דפנה שמר

יו"ר ועדת ההיגוי: פרופ' משה סיקרון

בשיתוף: עיריית ירושלים, הרשות לפיתוח ירושלים, כנסת ישראל, קרן לייכטאג

על נתוניך ירושלים – מצב העיר ומגמות שינוי

פרסום המלווה את השנתון הסטטיסטי בו נבדקים ומנותחים המצב הקיים ומגמות השינוי וההתפתחות בעיר לאורך השנים. רואה אור גם באנגלית.

צוות המחקר: ד"ר מאיה חושן, מיכל קורח, יאיר אסף-שפירא, יועד שחר

דו-שנתון סטטיסטי של החברה החרדית בישראל

הפרסום מיועד להציג מידע מקיף אודות החברה החרדית בישראל ומבקש להעניק תמונה סטטיסטית כוללת ומעודכנת לשימושם של מקבלי החלטות, מעצבי מדיניות, חוקרי החברה החרדית ובעלי עניין בחברה זו. **השנתון יצא לאור לראשונה השנה.**

צוות המחקר: ד"ר מאיה חושן, ד"ר לי כהנר, ד"ר גלעד מלאך

בשיתוף עם: המכון הישראלי לדמוקרטיה

הגירת צעירים לירושלים, ממנה ובתוכה

ראש העיר ירושלים הציב בראש סדר העדיפויות של העיר את טיפוח אוכלוסיית הצעירים. המחקר בוחן מגמות הגירה של צעירים לירושלים וממנה, לפי קבוצות גיל, ויישובים ואזורים בארץ מהם עברו לגור בירושלים ויישובים בהם בחרו לגור מי שהיגרו מירושלים. כמו כן ייבדקו השכונות בעיר שבהן בחרו לגור העוברים לירושלים והשכונות מהן עזבו ירושלמים למקומות אחרים בארץ. המחקר מנתח את הנתונים וכולל לוחות, גרפים, מפות ותמצית של תמונת מצב ומגמות שינוי שעולות מתוך המידע הכמותי.

צוות המחקר: יאיר אסף-שפירא, ד"ר מאיה חושן

בשיתוף: האגף לתכנון אסטרטגי ומדיניות בעיריית ירושלים

תחזיות אוכלוסייה ופריסת מרכזי תעסוקה, לימוד ומוקדי פעילות אחרים – תכנית אב לתחבורה

הפרויקט הוא בעל אופי תשתיתי והוא נועד לספק לתכנית האב לתחבורה תשתית ידע, מידע ותובנות שיסייעו להפעלת מודל תחבורה חדש לעיר.

העבודה תסתיים בשנת 2016 ותכלול תחזית אוכלוסייה חדשה לעיר, פריסת האוכלוסייה באזורי תנועה בעיר ובמרחב המטרופוליני שלה ותחזית מועסקים במרכזי תעסוקה ומוקדי פעילות גדולים בעיר המחוללים תנועה כגון: מוסדות חינוך ותרבות גדולים, מוקדי מסחר, אזורי תעשייה וכד'.

צוות המחקר: ישראל קמחי, ד"ר מאיה חושן, יאיר אסף שפירא וד"ר אליהו בן-משה.

בשיתוף: צוות תכנית אב תחבורה ירושלים.

תיעוד התפתחות הרכבת הקלה

הרכבת הקלה, הפועלת בעיר, עשתה שינוי משמעותי במערכת התחבורה הציבורית. תכנית אב לתחבורה האחראית על תכנון המערכת כולה, מבקשת לתעד את התהליך, ההפעלה והתמורה שהביאה הרכבת.

התיעוד יעסוק בהיסטוריה של התכנון, ההקמה והתפעול של הרכבת מיום שהחלה לפעול בעיר ועד היום. התיעוד אמור להתפרסם בצורה של אלבום מפואר ובו תכניות, תמונות, שרטוטים ודברי הסבר.

צוות המחקר: ישראל קמחי, ליאור רגב, יאיר אסף שפירא

בשיתוף: צוות תכנית אב תחבורה ירושלים

תוכנית אסטרטגית ארוכת טווח עבור המרכז האקדמי לב

מטרת הפרויקט הינה לבנות עבור המוסד האקדמי לב בירושלים תכנית אסטרטגית ארוכת טווח הכוללת המלצות אופרטיביות.

התוכנית תסייע למרכז האקדמי לב להגדיל את מספר הסטודנטים הנרשמים בהתבסס על זיהוי כיווני המחקר והלימוד האטרקטיביים בעתיד, תוך התייחסות למאפייניו הייחודיים של המוסד ובדגש על אוכלוסיית היעד ותחומי ההתמחות שלו.

במסגרת העבודה תחקרנה המגמות העתידיות בתחומי הלימוד והמחקר האקדמיים; יבוצע מחקר בינלאומי לזיהוי תוכניות מובילות ושיתופי פעולה חדשניים בין מוסדות; יזוהו היתרונות התחרותיים של המרכז ביחד למוסדות השכלה גבוהה אחרים בארץ; ותבנה תוכנית אסטרטגית לטווח ארוך תוך קביעת יעדים ואספקת כלים ליישום התוכנית במוסד עצמו.

צוות המחקר: יעל מרום, מיה חושן, ימית נפתלי, יאיר אסף שפירא, ענבר גורדון, ליאור רגב

בשיתוף עם: המרכז האקדמי לב והרשות לפיתוח ירושלים

מחקרי הערכה

בשנת 2016 נערוך 3 מחקרי הערכה על פרויקטים חברתיים בעיר ונקיים ליווי של עמותות הפועלות בעיר
בביצוע הערכה פנימית לפרויקטים המופעלים על ידו.

מחקר הערכה לתכנית להנגשת המדע לתלמידי המגזר החרדי

מכון ירושלים מלווה זו השנה השלישית את תהליך ההערכה הפנים-ארגונית בשבעה מוסדות תרבות
ומדע בירושלים, אשר משתתפים בתכנית להנגשת תכנים הקשורים במדעים וטכנולוגיה לילדים ונוער
בקהילה החרדית. המוסדות פונים לאוכלוסיה החרדית בירושלים ומחוצה לה, ומציעים תכנים מותאמים
ורלוונטיים לעולם התוכן החרדי, הן בפורמט של חוגים והן בפעילויות חד פעמיות מגוונות.

חוקרת: אפרת סער

בשיתוף: הקרן לירושלים

ה.ל.ל – האגודה ליוצאים לשאלה

מחקר הערכה יבחן את האפקטיביות של פעולת הסיוע של עמותת ה.ל.ל. שמתבצעת בשלושה אופנים –
מקלט, דירות מעבר וייעוץ אישי. ה.ל.ל היא עמותה רשומה ללא כוונות רווח וללא כל זיקה פוליטית.
העמותה מסייעת לאנשים בישראל המבקשים לצאת מהעולם החרדי להשתלב בחברה.

צוות המחקר: מיכל קורח, ד"ר מאיה חושן

בשיתוף: הקרן לירושלים

מזרח ירושלים ואתגריה

פורום ירושלים והסכסוך: בין המצב הנוכחי לבין אלטרנטיבות עתידיות

החל משנת 1993 עוסק צוות חוקרים במכון ירושלים בחשיבה על הסוגיות הגיאוגרפיות-פוליטיות הנוגעות לירושלים. מטרת הצוות הן להביא בפני קובעי מדיניות מידע אמין ועכשווי על המגמות הדמוגרפיות, החברתיות והפוליטיות במזרח ירושלים; לגבש חלופות לניהול העיר באין הסדר מדיני וחלופות להסדר עתידי.

הצוות עוסק במגוון נושאים: ניתוח המציאות המורכבת במזרח ירושלים והמגמות הנוכחיות, מיפוי העמדות והאינטרסים של הצדדים, לימוד הלקחים ממשאים ומתנים קודמים ובחינת חלופות להסדרי ביניים והסדרי קבע.

מרכז הצוות: ד"ר אמנון רמון

חברי הצוות: ד"ר חגי אגמון-שניר, ד"ר יובל בדולח, אורה אחימאיר, יאיר אסף-שפירא, דוד ברודט, תא"ל (מיל') אודי דקל, פרופ' משה הירש, דן הלפרין, אריק וירצבורגר, ד"ר מאיה חושן, מר יעקב ניב, ד"ר הלל כהן, ליאור להרס, פרופ' רות לפידות, ד"ר קובי מיכאל, ראובן מרחב, עו"ד גיל-עד נועם, פרופ' רובי סייבל, ישראל קמחי, מאיר קראוס, דני רובינשטיין, פרופ' יצחק רייטר, רוני שקד, ד"ר עמנואל שרון, אלי"מ (מיל).
ד"ר דני תרזה

הר-הבית/אל-חרם אל-שריף – תמורות בסטטוס-קוו

המחקר יתעד וינתח את התמורות בסטטוס-קוו בהר-הבית החל בשנת 2000 ועד לימינו. הסטטוס-קוו איננו עוד הקפאת מצב כפי שנהוג לחשוב אלא מצב דינמי משתנה בקרב יהודים ובקרב מוסלמים. גורמים רדיקליים משני הצדדים מגבירים את פעילותם הדתית-פוליטית באתר קדוש זה ותורמים להגברת המתחים בירושלים ומעבר לה. למתיחות זו השלכות על מספר זירות ובהן: יחסי ישראל והעולם המוסלמי; יחסי ישראל עם ירדן; מערכת היחסים עם הפלסטינים; הקהילה הבינלאומית; וכמובן השלכות על הסדרים עתידיים. העבודה תנתח את התהליכים ותציע מתווה להמלצות מדיניות באשר לניהול ההר ואופי הפעילות בו.

צוות המחקר: פרופ' יצחק רייטר, ד"ר אמנון רמון, ליאור להרס

סכסוכים במקומות קדושים

מקומות קדושים הם מוקד לביטוי אמונתי ולפולחן אבל בסביבה של סכסוך אתני, לאומי או בינלאומי, הם הופכים לעתים גם זירה למאבק ומקור לעימות זהותי ולגיוס פוליטי. סכסוכים על מקומות קדושים מתאפיינים במימדים מורכבים וייחודיים ומהווים במקרים רבים אבן נגף משמעותי במו"מ לשלום ולכן הם מצריכים התייחסות נפרדת והתמודדות מיוחדת. מטרת מחקר זה היא לבדוק מה מוביל להתעוררות של סכסוכים אלימים על מקומות קדושים ולזהות במבט השוואתי מהן הדרכים להפחתת אלימות ולפתרון של סכסוכים מסוג זה. צוות המחקר כולל חוקרים ישראלים ופלסטינים והוא מתאפיין בגישה בין-תחומית המשלבת ראייה תיאורטית בתחומים שונים וביניהם גיאוגרפיה של קדושה, יישוב סכסוכים (כולל היסטוריה ופוליטיקה) ונוף אורבני. המחקר יעסוק בסכסוך הישראלי-פלסטיני בהקשר של סכסוכים במקומות הקדושים ובמקביל יערך מחקר השוואתי אודות סכסוכים

מאזורים נוספים באסיה ובאירופה, תוך ניסיון לבחון השערות והנחות תיאורטיות על סמך המקרים האמפיריים. בשנת 2016 יעסוק המחקר במספר מוקדים של סכסוכים במקומות קדושים: סיום המחקר על הר הבית; סיום הספר באנגלית על סכסוכים במקומות קדושים ופרסום חלק מפרקיו גם בעברית; מאמר חדש על פנתיאון הר הבית – מפנתיאון אסלאמי לפנתיאון משפחתי.

צוות המחקר: פרופ' יצחק רייטר, ד"ר אמנון רמון, ליאור להרס.

שכונות מזרח ירושלים

מזרח ירושלים (השכונות הערביות) היא במידה רבה "חור שחור" מבחינת ידע מאורגן על מאפיינים חברתיים ופוליטיים של התושבים הפלסטינים. קובעי מדיניות והציבור הרחב אינם יודעים הרבה על מאפייני האוכלוסייה הערבית במזרח ירושלים, זיקותיה הזהותיות והפוליטיות, צרכיה הכלכליים, החברתיים החינוכיים והתרבותיים וגם כאשר רוצים לטפל בהזנחת תשתיות והשירותים במזרח העיר, אין בידי המוסדות מידע ותמונת-מצב אמינה. במכון ירושלים ובמוסדות אחרים כמו עיריית ירושלים, הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, הלשכה הפלסטינית לסטטיסטיקה נצבר ידע בתחום הכלכלי והחברתי וברמת השירותים והתשתיות. אך ידע זה איננו מלא, ואינו מעובד כדי לאפשר מחקר ממוקד ומעמיק הן ברמה הכוללת את תושביה הערבים של מזרח ירושלים, והן ברמה המקומית של השכונה. המכון מנהל פרויקט מחקר רב-שנתי על מזרח ירושלים בכמה ממדים: איסוף מידע חברתי על שכונות; מחקרי רוחב על צרכים של מזרח העיר על שכונותיה לעומת מצאי התשתיות והשירותים; איגום מאגרי מידע בתחומי הדמוגרפיה, התעסוקה, התחבורה, התשתיות, השירותים ועוד. על פי הצרכים ואפשרויות המימון יפתח מחקרי משנה נושאים ברמת המאקרו במטרה להאיר בעיות ייחודיות המחייבות התייחסות וטיפול מיידיים – כגון סוגיית החינוך; התכנון והבנייה. עד כה סיימנו מחקר על ארבע שכונות: בית חנינא, צור באחר, א-טור וואדי ג'וז. בשנת 2016 יתבצע מחקר על השכונות: גיבל מוכבר, עיסאווייה ושיחי גיראח

צוות המחקר: פרופ' יצחק רייטר, ישאל קמחי, ליאור להרס, אחמד אסמר, יערה איסר

מזרח ירושלים – שולחנות עגולים

לצד עבודת המחקר על השכונות במזרח ירושלים אנו מתכננים להמשיך בשנת 2016 בפרויקט שהחל בשנת 2014 של עריכת שולחנות עגולים העוסקים במצבן של השכונות ובעיות מרכזיות המצריכות טיפול ומענה מצד הרשויות ויקדמו פתרונות וצעדי מדיניות מעשיים. בשולחנות העגולים ישתתפו נציגי התושבים הערבים בשכונות, מתכננים, מהנדסים ומומחים, נציגי העירייה והממשלה, חברי מועצת העיר ונציגים של ארגוני חברה אזרחית. מטרת השולחנות העגולים היא לקדם ערוץ דיאלוג ישיר ומתמשך בין הנהגת התושבים הערבים במזרח ירושלים לבין הרשויות המוניציפאליות במטרה להביא לשינוי מדיניות בנושא ומתן מענה ראוי לצרכים ולבעיות בשכונות הערביות במזרח ירושלים.

צוות הפרויקט: פרופ' יצחק רייטר, ליאור להרס.

בשיתוף עם: קרן פרידריך נאומן לקיום החרויות, סניף ירושלים

התושבות של ערביי מזרח ירושלים

מטרת המחקר היא לעסוק במעמד תושבות הקבע של ערביי מזרח ירושלים על כל צדדיו והשלכותיו: התגבשותו מ-1967 ועד היום; משמעותו בחיי היום יום והשלכותיו מרחיקות הלכת על המדיניות

הישראלית ופעולות רשויות השלטון במזרח ירושלים; והצעת חלופות שונות למעמדם של תושבי מזרח ירושלים בתרחישים שונים באין הסדר ובמקרה של התקדמות לקראת הסדרי ביניים או הסדרי קבע.

חוקר: ד"ר אמנון רמון

עיר פתוחה

במגעים המדיניים שהתרחשו לאורך השנים בין ישראל והפלסטינים בנושא עתידה של ירושלים עלה לאורך השנים הרעיון של שמירה על ירושלים כ'עיר פתוחה', ללא חלוקה פיזית, במסגרת של הסכם שלום בין הצדדים. מחקר זה דן בסוגיה זו ובשאלות שהיא מעלה ועורך בדיקה מקיפה של מודלים ואתגרים המתייחסים להיבטים המשפטיים, הכלכליים, הביטחוניים והניהוליים הנגזרים מנושא זה. דיון זה יעשה לצד ניתוח השוואתי של מודלים מערים שונות בעולם והתייחסות לתהליכי ניהול ויישוב סכסוכים בערים חצויות – בין קהילות או בין מדינות בעולם. כמו כן הוא יכול סקירה של מחקרים, הצעות ורעיונות יצירתיים שהועלו ע"י גורמים שונים – ישראלים, פלסטיניים ובינלאומיים – בהקשר זה.

חוקר: ליאור להרס

משטר מיוחד בעיר העתיקה – פרויקט ישראלי-פלסטיני

חוקרי המכון עסקו שנים רבות בחשיבה על מודל של 'משטר מיוחד' בעיר העתיקה או באגן ההיסטורי כפתרון מדיני במסגרת הסכם שלום ישראלי-פלסטיני ורעיון זה עלה גם בשיחות בין אולמרט ואבו-מאזן בתהליך אנאפוליס בשנת 2008. פרויקט זה מעוניין לגבש הצעה מפורטת למשטר מיוחד ישראלי-פלסטיני – Jerusalem Joint Authority – בעיר העתיקה וזאת במטרה לסייע בעתיד למקבלי החלטות בתהליך מו"מ בנושא ירושלים. פרויקט זה מבוסס על צוות חוקרים ישראלי-פלסטיני המשלב מומחים בתחומים שונים ושואף לשרטט מסגרת משותפת שתשקף את האינטרסים והעמדות של שני הצדדים. הפרויקט עוסק בהיבטים השונים הנוגעים למשטר המיוחד: מבנה המשטר, מעורבות בינלאומית, הסדרי ביטחון, ניהול מוניציפאלי, היבטים כלכליים, מערכת המשפט וניהול המקומות הקדושים.

צוות המחקר: מאיר קראוס, ישראל קמחי, ד"ר אמנון רמון, פרופ' רובי סייבל, פרופ' יצחק רייטר, אודי דקל וליאור להרס.

מרחבי עבודה משותפים

המחקר עוסק במרחבי עבודה המשותפים ליהודים וערבים במערב ירושלים. מטרת המחקר לאפיין את יחסי העבודה ומרקם היחסים האישיים והחברתיים הנרקמים בין יהודים וערבים במקומות העבודה. זאת באמצעות אבחון האופן בו מרחבי העבודה מתקיימים ומשמרים את מרקם היחסים על רקע הסכסוך הלאומי-פוליטי בין האוכלוסיות. המחקר גם יבחן את השפעת העבודה המשותפת על עמדות ותפיסות חברתיות ופוליטיות של העובדים היהודים והערבים.

המחקר נמצא כעת בשלב שלאחר איסוף הנתונים הכוללים 440 שאלוני עמדות וכ-20 ראיונות עומק. בשלב זה מתבצע עיבוד וניתוח של ככל המידע והכנתו לקראת פרסום.

צוות המחקר: מריק שטרן, אחמד אסמר

סטודנטים ממזרח ירושלים במוסדות ישראלים להשכלה גבוהה

בעשור האחרון מתרחשת עלייה משמעותית בכמות הסטודנטים ממזרח ירושלים אשר משתלבים במוסדות ישראלים להשכלה גבוהה, כגון האוניברסיטה העברית, מכללת הדסה, מכללת דוד ילין ועוד. מדובר כאן בשינוי מגמה משמעותי, אשר עשוי להשפיע על אופני השתלבותם של תושבי מזרח ירושלים בשוק התעסוקה המקומי בפרט והישראלי בכלל. כניסתם של בוגרי תארים ראשונים במדעי הרוח, החברה ומדעים מדוייקים, בעלי כישורי שפה גובהים בעברית והסמכה מקצועית המתאימה לדרישות המשק הישראלי, יכולה להביא לכניסתם של מועסקים ממזרח ירושלים לענפי כלכלה מתקדמים ולתפקידים בכירים יותר בענפי הכלכלה המסורתיים, בהם אינם נוכחים היום. עובדה זו עשויה לשנות את ההיררכיה המובנית בין יהודים לערבים בשוק התעסוקה העירוני, ולהגביר את תהליכי ה"ישראלזציה" של תושבי מזרח ירושלים. המחקר ימפה את השתלבותם של סטודנטים ממזרח ירושלים במוסדות ההשכלה הישראלים, יציג את הפריסה לפי תחומי לימוד ומקצועות, ויבחן את המגמות העתידיות בתחום. המחקר יציג המלצות למדיניות אשר תקדם את השילוב התעסוקתי של האקדמיים ממזרח ירושלים בשוק התעסוקה המקומי והארצי.

צוות המחקר: מריק שטרן, אחמד אסמר

המרכז למחקרי קיימות

קיימות עירונית

פרויקט 'קיימות עירונית' הוא פרויקט תלת-שנתי שיצא לדרך בחודש מאי 2013 ועתיד להסתיים במאי 2016. נקודת המוצא לפרויקט היא העובדה כי חרף הישגי ההתייעלות בתהליכי ייצור ומעבר למוצרים ידידותיים לסביבה, אנו רחוקים מאוד מהשגת היעדים שיאפשרו את שימור הסביבה הגלובלית לדורות הבאים. חדשנותו של הפרויקט היא בהתמקדותו בהתנהגות האנושית. 'קיימות עירונית' מזהה את העיר כמקום בו מתרחשת רוב הפעילות האנושית ובעזרת צוות של מומחים מובילים, במגוון תחומי ההתנהגות האנושית, מבקש להתוות המלצות מדיניות והתנהלות להשגת קיימות באמצעות שינוי בסגנון החיים העירוני.

הפרויקט נמצא בימים אלו בתחילתו של השלב השלישי והאחרון. בשלב הראשון נכתבו חוות דעת מומחים בתחומים שונים שזוהו כמרכיבים חיים עירוניים מקיימים וכן נוסחו חזון ועקרונות לעיר מקיימת בישראל. בסיום שלב זה, נערך בפברואר 2015 הכנס המרכזי של הפרויקט, בו התארחו שני חוקרים מאוניברסיטת קלארק בארה"ב, ואליו הגיעו כ-250 משתתפים מרשויות מקומיות, משרדי ממשלה, ארגוני מגזר שלישי, אקדמיה ועוד. כחלק מארועי הכנס התקיים גם סמינר אקדמי, אשר הוליד את יוזמת scoria Israel, שהשקתה נערכת בימים אלו. בשלב השני של הפרויקט התקיימו 'מעבדות עירוניות' בירושלים, חולון ואשדוד בשיתוף הרשויות המקומיות, במטרה לבחון את היישומיות של רעיונות שעלו בחוות הדעת של המומחים ולהעשיר את הידע והתובנות שנאספו לקראת השלב האחרון של הפרויקט.

השלב האחרון של הפרויקט, אשר יסתיים במאי 2016, מורכב מעבודה של שלושה צוותי עבודה מרכזיים בנושאים קהילות, כלכלה משתפת ומרחב ציבורי, אשר אובחנו כמרכזיים לקיימות עירונית. הצוותים יחקרו מקרי מבחן עירוניים בנושאים השונים ובעקבות ממצאיהם והמידע הרב שנאסף כבר בפרויקט ינסחו המלצות מדיניות לקידום שינויי התנהגות להשגת אורח חיים מקיים בערים בישראל. ההמלצות יכוונו למקבלי החלטות שונים ובעיקרם לרשויות מקומיות. בנוסף, תסתיים השנה בניית מערכת האינדיקטורים של הפרויקט שנועדה לאמוד קיימות עירונית. באפריל 2016 צפוי להיערך כנס הסיום של הפרויקט.

מנהלת המחקר: תמי גבריאלי

רכזות: גלית רז-דרור וענבר גורדון

עוזרות מחקר: אראלה גן ולילה קולינס

ייעוץ: ולרי ברכיה

צוות המחקר בשלב זה: ד"ר ליה אטינגר ולורית לייבוץ (מרכז השל); פרופ' אראל אבינרי, יואב אגוזי; שרון בנד-חברוני; עידית אלחסיד; חברת weconomize; אדריכל עודד קוטוק, ד"ר דרור קוכן, ד"ר קרן מינץ

מחקרי מרכז מילקן לחדשנות

תוכנית העמיתים

תוכנית עמיתי מילקן היא תוכנית העמיתים המובילה בישראל בתחום הפיננסים והכלכלה. מטרת התוכנית לפתח הון אנושי שישתלב גם בסקטור הציבורי.

עמיתי מילקן לשנת 2015/2016 ימשיכו עד יולי 2016. נתחיל בתהליכי הגיוס, בחירת המועמדים ואיוש התפקידים למחזור הבא במאי/יוני 2016. הקבוצה שתיבחר תתחיל באת פעילותה באוקטובר 2016 ותמשיך עד קיץ 2017. העמיתים משובצים השנה במשרד האוצר, במועצה הלאומית לכלכלה, במשרד להגנת הסביבה, במשרד המדען הראשי, במשרד הכלכלה, ברשות המיסים, וברשות לניירות ערך. במידה והתקציב יאפשר, התוכנית תציב עמיתים בעיריית ירושלים לשנת 2016-2017. התוכנית תכלול סמינר מחקרי בבית הספר למינהל עסקים באוניברסיטה העברית וסמינר מחקרי שבועי במכון ירושלים.

עמיתים גלובליים

תוכנית מילקן לעמיתים גלובליים תגייס לשורותיה מאוניברסיטת UC Berkeley בסן דיאגו ובלוס אנג'לס במסגרת שותפות קליפורניה-ישראל העולמית. במסגרת התוכנית נכשיר בישראל ארבעה עמיתים לתוכנית קיץ בת 10 שבועות.

תוכנית הבוגרים של העמיתים

תוכנית הבוגרים לתוכנית עמיתי מילקן נמצאת בפיתוח, כאשר המטרה היא להוסיף תכני מדיה חברתית, נטוורקינג והעשרה לעמיתים לשעבר. בוגרי תוכנית מילקן נמצאים בתפקידי הנהגה בממשלה, במגזר השלישי, באקדמיה, בספקי שירותים פיננסיים פרטיים ובתעשייה. מתוכננים איגרת מידע, בלוג אורח, אירועי נטוורקינג, ואירועים מיוחדים בתמיכת נותני חסות כולל הכשרות מקצועיות.

צוות: אורלי מובשוביץ-לנדסקרונר, סטיבן זכר, ליאורה שוהם פיטרס, גלן יאגו, יעקב אודל

הכלה פיננסית

בהתבסס על המעבדה לחידושים פיננסיים בחסות קרן Citi, נמשיך במאמצים לעצב ולהקים מבנה פיננסי חדש במטרה להנגיש משקיעים חברתיים למודלים קיימים להלוואה בקהילה. המכון יאפשר למשקיעים חברתיים מרחבי העולם לכוון לתוכניות ספציפיות להלוואה בקהילה שמעניקות מימון לעסקים זעירים וקטנים, למיזמים חברתיים, לחינוך פיננסי ולסיוע טכני. פרויקט זה ייצא לפועל בשיתוף עם גורמים נוספים בקהילה ומלווים שכבר פעילים בקהילה. הפרויקט יימנף מימון סטרט-אפ נוסף לטובת פלטפורמה להלוואה קהילתית.

במסגרת הפרויקט יוצב עמית ברשות המיסים שיתמחה בתחום מדיניות המיסוי של השקעות חברתיות, ועמית נוסף יוצב במשרדי החשב הכללי במשרד האוצר.

צוות המחקר: סטיבן זכר, גלן יאגו, ליאורה שוהם פיטרס ויעקב אודל

שותפות חדשנות קליפורניה-ישראל

הפרויקט מהווה המשך לתכנית קליפורניה-ישראל שמטרתה לבנות פלטפורמה ליזמות גלובלית למינוף הזדמנויות לצמיחה בתחומי טכנולוגיות מים, מזון, בריאות, אבטחת אינטרנט ואנרגיה.

המיזם כולל: ארגון צוותים בין-ממשלתיים, צוותים לפיתוח כלכלי וצוותי טכנולוגיה/הדרכה ייעודיים לכל תחום פעילות (מים, מזון, בריאות, אבטחת אינטרנט ואנרגיה); זיהוי מידע על אפליקציות טכנולוגיות משבשות, תחומי מפתח במחקר יישומי; פיתוח והדגמה של עבודה בשלבי היישום; הכשרה של צוותים משותפים לקליפורניה-ישראל ותכנון והקמה של תכנית השקעה בחדשנות לשותפויות חוצות סקטורים בין המגזרים הציבורי-הפרטי-הפילנתרופי גמישות בגודלן באתרי ביתא (beta sites) בקליפורניה, ישראל או בשווקים מתפתחים.

תכנית העבודה הספציפית לשנה זו תכלול המשך ההוצאה לפועל של מפת הדרכים האסטרטגית ממעבדות החידושים הפיננסיים בתחומי המים והביו-רפואה שנערכה בשנת 2015, והקמה של מעבדות חידושים פיננסיים בתחומי האגריטק (Agritech) והאנרגיה.

במסגרת הפרויקט יוצב עמית במשרדי המדען הראשי במשרד הכלכלה ועמית נוסף במשרדי Israel NewTech במשרד הכלכלה.

צוות המחקר: גלן יאגו, סטיבן זכר, אורלי מובשוביץ-לנדסקרונו, ליאורה שוהם פיטרס, יעקב אודל ויועצים חיצוניים

הפרויקטים בתחומי טכנולוגיות מים וביו-רפואה בשנת 2015 מומנו על-ידי קרנות פילנתרופיות בקליפורניה ומשקיעים תעשייתיים/חברתיים. קיום מעבדות האגריטק והאנרגיה תלוי בהשגת מימון חדש ממשקיעים תעשייתיים/חברתיים בשנת 2016.

שוק ההון – רגולציה, מדיניות מס, ומוצרים חדשים

הפרויקט מהווה המשך לעבודה קודמת בנושא שוקי ההון הישראליים ובהמשך למספר מאמצים מחקריים שכוללים גם את עבודת המעבדה לחידושים פיננסיים בנושא "להמציא מחדש את שוק ההון של ישראל" משנת 2013. העבודה תיעשה בשיתוף עם הבורסה לניירות ערך בתל אביב, הרשות לניירות ערך וגורמים נוספים במטרה לעצב מוצרים חדשים שייתנו מענה לבעיות הקשורות למחזורי מסחר, נזילות, וריכוזיות. במסגרת התכנית יוצבו עמיתים ברשות לניירות ערך ובמועצה הלאומית לכלכלה במשרד ראש הממשלה. צוות המחקר: גלן יאגו, סטיבן זכר, ליאורה שוהם פיטרס, אורלי מובשוביץ-לנדסקרונו

יזמה למדיניות סביבתית

המשרד להגנת הסביבה שוקד על פיתוח אסטרטגיה לעידוד בנייה ירוקה בבניה למגורים ולשימוש משרדי. הפרויקט מסתמך על עבודת המעבדה לחידושים פיננסיים משנת 2015 ומרחיב את היקפה כשהוא כולל גם פיתוח של מבנה פיננסי למינוף שוקי ההון ומימון פרויקטים למגוון של מיזמים להפחתת שחרור גזי חממה בישראל ובניהם בנייה ירוקה, טיפול בפסולת יבשה, מימון של מיזמים בטווח גודל קטן עד בינוני ובתחום מימון מקורות לאנרגיה חלופית.

במסגרת התכנית יוצב עמית ביחידת תכנון ומדיניות במשרד להגנת הסביבה.

צוות המחקר: גלן יאגו, סטיבן זכר, ליאורה שוהם פיטרס, אורלי מובשוביץ-לנדסקרונו

בשיתוף: המשרד להגנת הסביבה

המרכז לחקר החברה החרדית

דפוסי תעסוקה, צריכה וקהילה בערים החרדיות החדשות בישראל

בראשית שנת 2016 יושלם המחקר הבוחן את הערים החדשות החרדיות. המחקר מתבסס על סקר שדה שנערך בשנת 2015. תוצאות המחקר הושו לתוצאות של מחקר דומה שנערך על ידי החוקרת בשנת 2007.

השוואה זו תאפשר לעמוד על שינויים שחלו בין שני הסקרים ובאמצעותם להעריך את מגמת התמורות בחברה החרדית ואת עוצמתן.

החוקרת: ד"ר לי כהנר

בשיתוף: הפדרציה היהודית של ניו יורק

דפוסי תעסוקה וקהילה בקרב בעלי תשובה בישראל

המחקר שנערך במהלך שנת 2015 עומד על מצבם הייחודי של בעלי התשובה בקרב החברה החרדית באשר לפוטנציאל התעסוקה שלהם ולמידת התערותם בליבתה של החברה החרדית.

החוקר: אסף מלחי

בשיתוף: 'תב"ת' מיסודו של הגוינט, ממשלת ישראל ועמותת 'נטיעות' של בעלי תשובה.

צמיחתן של ישיבות תיכוניות חרדיות בישראל

בצדו של המסלול הדומיננטי של ישיבות קטנות לבנים בגילאים 13-16 החל להתפתח מסלול אלטרנטיבי של מוסדות חינוך לגילאים אלה המעניקים מידה שונה של לימודים כלליים בנוסף על לימודים תורניים, למרות התנגדות מוצהרת של רבנים חרדים. חלק ממוסדות אלה מכינים את התלמידים לבחינת הבגרות וידועים כ"ישיבות תיכוניות חרדיות". תופעת הישיבות האלה מתרחבת והולכת בשנים האחרונות. המחקר יתמקד בישיבות אלה.

המחקר יבדוק את התפתחות הביקוש לסוג זה של חינוך תיכוני חרדי, מאלו חוגים חרדיים באים תלמידים אלה, מה הם הגורמים המשפיעים על הביקוש לסוג זה של מוסדות בקרב האוכלוסייה החרדית, כיצד ניתן למתן התנגדות רבנים, באילו מקומות יש מקום להקים מוסדות כאלה, מהן רשתות החינוך המעוניינות לקלוט בתוכן ישיבות חרדיות תיכוניות.

צוות המחקר: פרופ' עמירם גונן, הרב בצלאל כהן, ד"ר יעקב לופו

בשיתוף: הפדרציה היהודית של ניו יורק וקרן אנונימית

תמורות בחינוך החרדי

המחקר הוא פרי שיתוף פעולה בין המחוז החרדי במשרד החינוך ("המחוז") לבין המרכז לחקר החברה החרדית במכון ירושלים לחקר ישראל ("המרכז"). שיתוף הפעולה בנוי על כתיבת דוחות מחקר על נושאים שונים הקשורים בסוגיות ותמורות בחינוך החרדי מאז הקמתו של המחוז. דוחות המחקר יוכנו על ידי

מפקחים של המחוז בהדרכה של חוקרים מטעם המרכז. כתב היד של האוגדן הראשון של דוחות מחקר יוגש ברבעון האחרון של 2016.

רכזת ההדרכה של החוקרים: ד"ר ענת בארט

בשיתוף: הפדרציה היהודית של ניו יורק

פורום חוקרי החברה החרדית

במסגרת המרכז ימשיכו להתקיים בשנת 2016 מפגשי הפורום של החוקרים העוסקים בחברה החרדית. בפני הפורום מוצגים מחקרים העוסקים בחברה החרדית אשר נערכו לאחרונה במוסדות המחקר השונים בארץ ובחו"ל

בשיתוף: הפדרציה היהודית של ניו יורק

פרויקטים מותנים

(בתהליך גיוס משאבים)

מודלים עסקיים לכלכלה מעגלית – הצעה לנציבות האירופית

מטרת הפרויקט הינה בחינת הקשת הרחבה של מודלים עסקיים המעוצבים על פי עקרונות הכלכלה המעגלית (circular economy) במדינות שונות ברחבי אירופה וישראל. המודלים הללו, אשר כוללים בין היתר טכנולוגיות למחזור, צמצום זיהום ואשפה, שימוש חוזר והארכת חיי מוצר, כמו גם חדשנות מערכתית כוללת בדמות "שירותיות", ייבחנו בסקטורים נבחרים: מים, מזון, בנייה, תחבורה ועוד. הבחינה תתמקד בין היתר בחסמים להטמעתם של מודלים אלה והצלחתם; מדידת הביצועים הסביבתיים של המערכות; תפקידה של הטכנולוגיה והטמעתה; התשתית הכלכלית; ותרומתן של המערכות מבחינה עסקית וחברתית. על בסיס הערכה זו, תתבצע בדיקת היתכנות של הטמעת מערכות דומות בסביבות אשר עקרונות הכלכלה המעגלית אינן מיושמות בהן. התוצר הסופי של הפרויקט יהיה המלצות לקובעי מדיניות ברמה האירופית, יחד עם הקמת פלטפורמות וסדרה של אירועים ליצירת חיבורים בין קובעי מדיניות, יזמים, מגזר עסקי וארגוני חברה אזרחית. דגש מיוחד יינתן בפרויקט להיבטים החברתיים של אורח חיים, התנהגות צרכנית, יחסי יצרן-צרכן ואחריות תאגידית מורחבת. הפרויקט יוגש ברבעון הראשון של 2016 ל"הוריון 2020" של הנציבות האירופית ועתיד להתחיל ברבעון האחרון של 2016.

צוות המחקר: יעל מרום, תמי גבריאל, ענבר גורדון, גלית רז-דרור

התפתחות רשת הכבישים בירושלים מאז 1967 – הצעה לצוות אב תחבורה

תכנית האב לתחבורה בירושלים הזמינה מחקר מקיף על תולדות התפתחות מערכת הכבישים בעיר מאז איחודה (לרבות מחקר נפרד על הרכבת הקלה). המחקר יפורסם כאלבום בו יהיו טקסטים ותמונות, כמו גם תשריטי תכניות, ונתונים על התפתחות התנועה בעיר.

צוות המחקר: ישראל קמחי, ליאור רגב, יאיר אסף שפירא, עומר יניב

צוות חשיבה ופיתוח – מדיניות תכנון למרחבי מפגש ואינטראקציה בירושלים – הצעה לקרן אדנאור

מטרת צוות החשיבה והתכנון למרחבים משותפים בירושלים, הנה לייצר חשיבה עירונית רוחבית בכל הנוגע לאינטראקציה בין האוכלוסיות בחיי היום-יום. יש צורך לאסוף מידע באופן עקבי על הפוטנציאל והאיום הגלומים במרחבים משותפים שונים בעיר. ובמקביל להתחיל לפתח תכנון מתארי ופיזי למרחבי שיתוף אשר ישפרו את הסיכוי למפגש לא אלים ואף חיובי בין האוכלוסיות.

מחקר שטח וצוות חשיבה תכנוני יאפשרו חילוץ תובנות משדה המחקר כמו גם יצירת קווי מתאר לפיתוח עירוני. תהליך הדיון והסקת המסקנות לא ישארו בגבולות השיח התיאורטי בלבד אלא יתורגמו, באמצעות צוות חשיבה ופיתוח, לפעולה אקטיבית אשר שואפת לתת מענה לצרכים ולאופיונים הייחודיים לשטח. יישום המסקנות התיאורטיות במרחב העירוני הירושלמי יהווה הטמעת גישת "הערך המשולב" ("Blended value"), כלומר בחינת השקעה עירונית לאור יכולת ליצר שינוי בשלושה אספקטים עיקריים: התחום הכלכלי, החברתי והסביבתי. פיתוח הפרוייקטים ישאף לתשואה חברתית גבוהה: כלומר גידול משמעותי

בערכים חברתיים בעבור השקעה כלכלית עירונית. שיטה זו מדגישה ומנכיחה ערכים חברתיים או ערכים סביבתיים, ביחס למשאבים המושקעים. מהלך זה שואף גם לגידול בערכים כלכליים כתוצאה מההשקעה העירונית, ואלו כולם יפעלו לטובת רווחתו של התושב הירושלמי, הן הפלסטינאי והן היהודי. חשיבה תכנונית זו נותנת מענה מערכתית עירונית לצרכיה של אוכלוסייה שהזנחה במשך שנים רבות תוך גם קידום מפגש ואינטראקציה חיובית בין המגזר היהודי והפלסטינאי. תכנון זה ישאף למצות את הפוטנציאל החיובי המגולם בקו התפר, במפגש רב תרבותי ובשיח בין דתי.

צוות החשיבה יוקם מתוך שיתוף פעולה של עיריית ירושלים ומכון ירושלים לחקר ישראל. שותפים פוטנציאליים נוספים הם קרן ירושלים, המחלקה לאדריכלות של בצלאל, החוג ללימודים עירוניים ואזוריים של האוניברסיטה העברית.

צוות המחקר: מריק שטרן, יערה איסר, אחמד אסמר

הכשרות מקצועיות במזרח ירושלים – הצעה לקרן ביידר

מחקר שיעסוק בנושא של קידום תעסוקתי במזרח ירושלים ויציאה ממעגל העוני, דורש מגוון רחב של פעולות שיאפשרו לתושבי מזרח ירושלים להשתלב בשוק התעסוקה המקומי והישראלי ולהתפתח לכיוונים מקצועיים בתחום השכלתם.

המחקר יסקור באופן מקיף את הצרכים, הקיימים, ההזדמנויות והאפשרויות הקיימים בתחום ההכשרה המקצועית במזרח ירושלים. המחקר יכלול הצעות למדיניות והכוונה לפרויקטים בעלי פוטנציאל השפעה רחב.

צוות המחקר: ישראל קמחי, ימית נפתלי, אחמד אסמר, מריק שטרן

בשיתוף עם קרן ביידר

קיימות עירונית- שלב ב': הטמעה – הצעה לקרן יד הנדיב

בהצעות לפרויקט המשך שיגיש המרכז אנו מתכוונים להתמקד באפשרויות להטמעת ערכי קיימות בערים. בפרויקט "קיימות עירונית" הצלחנו בהזדמנויות רבות להביא את הדיון בערכי הקיימות למקומות רבים אליהם הוא טרם הגיע. הרחבנו את שיח הקיימות לנושאי חברה, קהילה וצריכה ויצרנו קשרים חזקים עם מספר רשויות מקומיות אשר מצאו עניין רב בפרויקט.

לאחר שנפרסם המלצות מדיניות המתמקדות בצעדים אשר יכולות עיריות לעשות בכדי לקדם קיימות, האתגר המשמעותי יהיה לפעול בשיתוף פעולה עם ערים בישראל על מנת ליישם המלצות אלו. למדנו כי שיח הקיימות לא יכול להתקדם אם הוא נותר שיח של "משוכנעים לדבר" בלבד וכי העבודה החשובה הינה לעבוד עם בעלי תפקידים שונים ברשות המקומית בכדי לבחון את שלל מרכיבי החיים העירוניים בראי הקיימות ולהטמיע את ערכי הקיימות בכל הרמות והשלבים של הפעילות העירונית. ההצעות יוגשו בשיתוף פעולה עם ערים שונות.

מנהלת המחקר: תמי גבריאלי

רכזות: גלית רז-דרור וענבר גורדון

עוזרות מחקר: אראלה גן, לילה קולינס

ייעוץ: ולרי ברכיה

יתווספו שותפים לפי הצרכים שיוגדרו.

חיזוק העירוניות

המרכז למחקרי קיימות מעוניין להמשיך להיות מעורב וליזום פרויקטים יישומיים לחיזוק מרכיבי העירוניות במדיניות התכנון בישראל. עובדי המרכז מעורבים בעשייה העירונית בישראל על-ידי שותפות בפורום הישראלי לעירוניות, במטה הלאומי הממשלתי לחיזוק עירוניות ועוד.

המרכז יזום פעילות שמטרתה קידום רעיונות של חיים מקיימים בערים באמצעים שונים:

המשך טיפוח הקשרים עם הפורומים הירושלמים העוסקים בעירוניות וקיימות, הצעות לסיוע מחקרי לקידום רעיונות של עירוניות, יזום מחקרי מדיניות נוספים בנושא.

מנהלת המחקר: תמי גבריאל

רכזות: גלית רז-דרור וענבר גורדון

עוזרת מחקר: אראלה גנן; ייעוץ: ולרי ברכיה

הפרויקט בתהליך פיתוח ושיווק

כלכלה משתפת

התחום של כלכלה משתפת הוא תחום עולה ברחבי העולם, ובשנים האחרונות הוא פורח אף בישראל. כלכלה משתפת הינה כלכלה אשר מגדירה מחדש את יחסי ה"סוחרים" וה"לקוחות" ובמסגרתה כל אדם יכול לנוע בין היותו צרכן והיותו בעל מוצר צריכה ומוצרים רבים הופכים סחירים בין אנשים (מגורים, מזון, אמצעי תחבורה, כישורים שונים ועוד).

קיימות דוגמאות רבות היום של מוצרים אשר אינם נצרכים כבעבר, אלא על-ידי פלטפורמות לצריכה משתפת, הבולטות שבהן הן: airbnb, uber, fiverr ועוד. אולם, עם שינוי כללי הצריכה המקובלים, מתעוררים אתגרים רבים למערכת הקיימת – בתחום המיסוי, זכויות העובדים, כניסה לתחומים מאוגדים, ביטוחים ועוד. המחקר בתחום אינו מפותח דיו ואינו מדביק את קצב ההתפתחויות בשוק.

המרכז למחקרי קיימות מבקש לערוך מחקר בתחום הכלכלה המשתפת אשר יסקור את המגמות הקיימות בתחום, את האתגרים, את החסמים להתפשטותו ואת ההזדמנויות שהוא מייצר, מתוך תפיסה שהיקפה של הכלכלה המשתפת בפעולות הכלכליות האנושיות רק תלך ותגדל. במחקר כזה נבקש להדגיש את המקומות בהם תורמת הכלכלה המשתפת לקידום הקיימות, כמו גם את המקומות בהם התחומים סותרים זה את זה.

מטרת המחקר תהיה להוביל להבנה מעמיקה יותר של התחום ושל תרומתו לקיימות, ואולי בהמשך אף לתרום להסדרתו בישראל, לטובת כל הנוגעים לדבר.

מנהלת המחקר: תמי גבריאל

רכזות: גלית רז-דרור וענבר גורדון

עוזרות מחקר: אראלה גנן ולילה קולינס

ייעוץ: ולרי ברכיה

יתווספו שותפים לפי הצרכים שיוגדרו

ירושלים בת-קיימא

מרכז מילקן מקדם הצעה למקבץ של תכניות לפיתוח הכלכלי והקהילתי של אזור ירושלים. התכניות מתרכזות בשלושה תחומים:

- מימון האסטרטגיה – במסגרת התכנית יתוכנן מבנה פיננסי חדש שמטרתו להגדיל השקעות הון בירושלים לחיזוק הבסיס הכלכלי, התרבותי והאזרחי בעיר. הדגש יושם על גיבוש תקציבים מוניציפליים ותקציבי פיתוח ברי-קיימא ופיתוח מקורות הון חדשים למימון שותפויות פרטיות וציבוריות. התוכנית תפעל למצב השקעות פילנתרופיות בירושלים כ"השקעות חברתיות" שיניבו חזר פיננסי וחברתי על ההשקעה. גישה חדשה זאת תמנף מימון פילנתרופי חדש מרחבי העולם ותסייע להקמת מודל בר-קיימא להשקעה בירושלים.
  - פיתוח נכסים – מטרה זאת כוללת פיתוח מודלים "עסקיים" ברי-קיימא לנכסי התרבות של אזור ירושלים, ובכללם משכנות שאננים, הגן הבוטני, ובית הנסן, לדוגמא.
  - תוצאות מדידות – יכלל תהליך להערכת התוצאות שהושגו מהשקעות חברתיות נבחרות בנכסי ירושלים מטעם קרן ירושלים ואחרים. הדבר יכלול הערכה של ההשקעות, זיהוי תוצרים שתורמים לחיזוק ופיתוח האזור, ופיתוח כלי הערכה למדידת התוצרים מהשקעות קיימות ומהשקעות עתידיות.
- צוות המחקר: סטיבן זכר, גלן יאגו, יעקב אודל, ליאורה שוהם פיטרס, אורלי מובשוביץ-לנדסקרונה, יועצים

החסידיים המודרניים – הצעה לפדרציה של ניו יורק

המחקר מבקש להפנות הזרקור אל קבוצה הגדלה והולכת בתוך הקהילה החרדית – החסידיים המודרניים, הרואים את עצמם כחלק אינטגרלי מהחברה החסידית אך במקביל אינם ממדרים עצמם מרשות הרבים הישראלית. המחקר ישרטט את העמדות והתפיסות האידיאולוגיות של בני קבוצה זו ויבחן את האפשרות לפיה תיהפך תופעה זו – שכיום הינה נחלת יחידים – לקבוצה מאורגנת בעלת מוסדות תורניים, חינוכיים-הנהגתיים בתור כחצר חסידית נפרדת או כחלק ממבנה החצרות המקוריות. המחקר יהיה מבוסס על ראיונות עומק.

צוות המחקר: ד"ר לי כהנר, יהודה מורגנשטרן

מזרחיים בחברה החרדית – מאתניות לעדתיות – הצעה לפדרציה של ניו יורק

מטרת המחקר היא להציע רובד נוסף לעושר הזהויות המרכיב את החברה החרדית – המרכיב העדתי. המחקר יתמקד בדרך ההתארגנות והצגת הזהות של העדות המזרחיות בחברה החרדית. עד כה התמקדו חוקרי החברה החרדית המזרחית ביסוד האתני הכללי. יחידת הניתוח הייתה 'אתניות' אם כשם נרדף להתארגנות פוליטית ואם כשם נרדף לגוון חרדי שונה מהחרדיות האשכנזית. לחלופין מחקר זה ינסה להרכיב דרך מבט שונה בדברים הפעם באמצעות הצעה לראות ב'עדה' ו'בעדתיות' יחידת ניתוח היכולה לספר לנו על האופן קבוצות המוצא המרכיבות את יוצאי ארצות האסלאם מארגנות את זהותן הייחודית בנוף החרדי. המחקר יערך מיפוי של האתנוגרפיה בשל עיר חרדית תוך דגש על ארגונים עדתיים המונהגים בידי דמויות רבניות חרדיות.

החוקר: ד"ר נסים ליאון

התפרשות המגורים של האוכלוסייה החרדית – הצעה לפדרציה של ניו יורק

הגידול הניכר של האוכלוסייה החרדית בישראל בא לידי ביטוי בהתפרשות נמשכת של מרחב המגורים החרדי תוך כדי שמירה על התרכזות בשכונות חרדיות ורובעים חרדים או בערים חרדיות. התרכזות זו היא תולדה של הצורך בשירותים האופייניים לאוכלוסייה זו ובקיומו של מרחב תרבותי הומוגני בו ניתן לקיים ולהבטיח אורח חיים חרדי. במשל שנים רבות רוב גדול של האוכלוסייה החרדית התרכז בירושלים ובבני ברק. בשלושת העשורים האחרונים, בשל יוקר המגורים בשתי ערים אלו, החלה התפרשות אוכלוסייה חרדית על פני המרחב הארצי בערים ותיקות, בערי פיתוח בפריפריה וברים חרדיות חדשות. המחקר ישרטט את דפוסי ההתפרשות של אוכלוסייה זו, הם ברמה העירונית והן ברמה הארצית ויבחן את ההשלכות של תהליכי ההתפרשות על האוכלוסייה החרדית מחד גיסא ועל האוכלוסייה הלא-חרדית מאידך גיסא. כתב היד יוגש ברבעון האחרון של 2016.

החוקר: פרופ' עמירם גונן

פרסומים מתוכננים לשנת 2016

מחקרי ירושלים

- תיירות עירונית בירושלים – ישראל קמחי ונעם שובל – בשיתוף עם האוניברסיטה העברית
- סוגיית התושבות של ערביי מזרח ירושלים, ד"ר אמנון רמון
- שילוב תעסוקתי (מורחב) מריק שטרן
- השנתון הסטטיסטי לירושלים
- השנתון הסטטיסטי לירושלים – תרגום לערבית
- על נתוניך ירושלים – עברית
- על נתוניך ירושלים – אנגלית
- השנתון הסטטיסטי לחברה החרדית
- הסטטוס קוו בהר הבית, יצחק רייטר
- סכסוכים במקומות קדושים בעברית באנגלית – יצחק רייטר
- שלוש שכונות במזרח ירושלים (עיסאווייה, גיבל מוכבר, שיחי ג'ראח)
- המו"מ בסוגיית ירושלים
- תיעוד התפתחות הרכבת הקלה

המרכז למדיניות סביבתית

- אינדיקטורים לקיימות עירונית
- קיימות עירונית שלב ב' – המלצות מדיניות

מרכז מילקן לחדשנות

- דוחות העמיתים – כ-7
- דוחות מעבדה – כ-4

המרכז לחקר החברה החרדית

- אסף מלחי: **דפוסי תעסוקה, צריכה וקהילה בערים החרדיות החדשות בישראל** – ברבעון הראשון של 2016.
- לי כהנר: **דפוסי תעסוקה וקהילה בקרב בעלי תשובה בישראל** – ברבעון הראשון של 2016.
- עמירם גונן, בצלאל כהן, יעקב לופו: **צמיחתן של ישיבות תיכוניות חרדיות בישראל** – ברבעון השני של 2016.

- עמירם גונן, חוקרת (עורכים): **נשים חרדיות בעידן של תמורות** – ברבעון השלישי של 2016.
- **כתב עת אקדמי 'חקר החברה החרדית** – בשנת 2016 תימשך פעילותו של כתב העת 'חקר החברה החרדית' כתב עת אקדמי בעברית המופיע במהדורה אלקטרונית, **עורך כתב העת**: פרופ' עמירם גונן
- **מאגר ביבליוגרפיה מוערת של מחקרי החברה החרדית** – המאגר הביבליוגרפי של מחקרים על החברה החרדית ימשיך להיבנות במהלך 2016.

כנסים מתוכננים

- **כנס על שכונות מזרח ירושלים –** עיסאווייה, ג'אבל מוכאבר, שיחי ג'ארח
- **כנס לזכרו של פרופ' בר סימנטוב**
- **כנס לכבוד יום הולדת 80 של ראובן מרחב**
- **כנס שירותיות – גמר פרויקט SPREE –** פרויקט SPREE, אשר הוכרז על ידי הנציבות האירופית כפרויקט דגל בתחום הכלכלה המעגלית וכסיפור הצלחה, הגיע לסיומו בחודש יוני 2015. בשנת 2016 מתוכנן כנס אשר יציג את מרחב תוצאות הפרויקט משלבי המחקר השונים ויתמקד בחבילות המדיניות בהקשר הישראלי ובהשוואה בינלאומית. מדובר בכנס הראשון בארץ שיתמקד בנושא זה השונים שיעלו בכנס המסכם של פרויקט .
- **המרכז לקיימות עירונית – כנס קיימות עירונית לסיכום הפרויקט**
- **תמורות בגאוגרפיה של מגורי האוכלוסייה החרדית בישראל –** בכנס יוצגו המחקר של ד"ר לי כהנר על דפוסי תעסוקה, צריכה וקהילה בערים החרדיות החדשות, מחקרו של פרופ' עמירם על התפרשות המגורים של האוכלוסייה החרדית ומחקרים של מרצים אחרים.
- **בעלי תשובה חרדים –** בכנס יוצג מחקרו של אסף מלחי על דפוסי תעסוקה וקהילה בקרב בעלי תשובה בישראל ומחקרים של מרצים נוספים.
- **נשים חרדיות בעידן של תמורות –** לרגל הוצאתו לאור של אוגדן בנושא זה.